

Planskiss över Brinkåsen, en ny anläggning inom rättspsykiatri och allmän psykiatri.

Vårdmiljön avspeglar inte humaniseringen av psykiatrin

Psykiatrisk vård har länge varit eftersatt och individer som drabbats av psykisk ohälsa har nedvärderats av samhället och fått känna skam. När det nu satsas på psykiatrisk vård är det viktigt att vårdmiljön avspeglar den humanisering som skett inom psykiatrin.

Hem. Ordet klingar bra. Men om hemmet innebar mörka ändlösa korridorer, vita väggar, en steril sovbit, skulle du vilja bo där? Så ser den rättspsykiatriska vårdinstitutionen ofta ut idag. Minsta blomkruka anses vara alltför generöst tilltaget och ett hot mot säkerheten. Första dagen på mitt jobb inom rättspsykiatrin blev jag lotsad runt av en vårdare på avdelningen och invigd i dess rutiner. Vårdaren stannade plötsligt upp framför en kruka med en vissnen blomma, pekade på den och sade, ”Egentligen är det där en säkerhetsfara som vi inte borde ha, men något kul ska ju patienterna ändå ha att titta på.” I mitt stilla sinne undrade jag: Om den blomkrukan var undantaget, vad var då regeln?

Vårdinstitutionerna visar ofta på en attityd kring kriminalitet och psykisk sjukdom som säger att det räcker att hålla patienterna inlåsta, ambitionerna om återanpassning är låga. Värdiga institutionsmiljöer är en angelägenhet i varje samhälle. Vårdmiljön är viktig för att ge patienterna bättre möjlighet till att känna välbefinnande och att lättare kunna uppnå hälsa. Det blir inte bara en vinst för den enskilda patienten utan också för samhället, genom att vårdtiderna blir kortare och kostnaderna minskar.

Vårdtiden inom rättspsykiatrin är i snitt fyra år med särskild utskrivningsprövning, men vårdtider upp till 10-20 år förekommer också. De långa vårdtiderna innebär att avdelningen får förkroppsliga en hemmiljö för patienterna. Dagens institutioner är generellt mycket långt ifrån att uppfylla ett sådant behov. Genom att förändra den fysiska miljön kan patienten ges bättre förutsättningar för att hitta fram till ett meningsbärande liv. Det yttre rummet kan skapa möjligheter för individen att få tillgång till ett inre rum.

Inom den psykiatriska vården blåser idag förändringens vindar. Det finns exempel på hur nytänkande kan skapa mer ändamålsenliga lokaler. Efter många år av eftersatt underhåll och brist på

vårdplatser har man runt om i landet börjat bygga nya psykiatriska och rättspsykiatriska anläggningar. Det är inte lätt. Att utforma en rättspsykiatrisk klinik är en komplex uppgift eftersom det ställs krav på säkerhet, brand, överblickbarhet och öppenhet, samhällskrav, detaljutformning och god vårdmiljö. Dessa krav krockar ständigt.

Brinkåsen i Vänersborg lyckats förena dessa krav och visar på en nydanande syn inom rättspsykiatriskt vårdbyggande. Motivet är att undvika ett fängselikt utseende som man såg som hinder för gott vårdarbete. En av de grundläggande tankarna bakom bygget var att en mer hemlik miljö i nya och renoverade lokaler skulle reducera hot och våld. Andra hävdade att det skulle öka riskerna. Men med ett säkerhetstänk både innanför och utanför avdelningarna kan patienten redan första dagen komma utanför sin avdelning. I den stora park som omgärdas av de olika boendeavdelningarna och aktivitetshuset i en cirkelformation, finns också utrymme för social samvaro, aktiviteter och närhet till naturen. Allt detta utan att riskera säkerheten.

Målet är att forma en läkande vårdmiljö med en medveten strävan efter att undvika institutionsliknande korridorer. Genom att efterlikna en möjlig tillvaro utanför institutionerna ges hopp och motivation till patienterna som avspeglar en ny människosyn och vårdkultur där återanpassning och välbefinnande är i fokus, både hos personal och patienter. Arkitekturen speglar kulturens roll i anläggningar som den här. Genom att se de här institutionerna kan vi betrakta vår tids brutala brott samt deras straff och vägen tillbaka till samhället. Där är målet att ex-patienten själv ska kunna välja krukväxterna till fönstret i sitt egna hem.

Eira Ranung